

**MỘT SỐ VẤN ĐỀ VỀ QUAN HỆ LAO ĐỘNG TẠI CÁC
DOANH NGHIỆP NGOÀI QUỐC DOANH VÀ DOANH NGHIỆP
CÓ VỐN ĐẦU TƯ NƯỚC NGOÀI Ở VIỆT NAM
TRONG THỜI KỲ CHUYỂN ĐỔI KINH TẾ
(Trường hợp khảo sát ở TP. Hồ Chí Minh)**

Chuyên ngành : Kinh tế quản lý và kế hoạch hoá kinh tế quốc dân

LUẬN ÁN TIẾN SĨ KINH TẾ

MỤC LỤC

Trang phụ bìa

Mục lục

Danh mục các bảng

Danh mục các hình

Danh mục các đồ thị

Bảng chữ viết tắt

Trang

Mở đầu
..... 1

Chương 1: Những vấn đề lý luận về quan hệ lao động trong nền

kinh tế thị trường..... 7

1.1 Bản chất của quan hệ lao động trong nền kinh tế thị trường 7

1.1.1 Khái niệm về quan hệ lao động 7

1.1.2 Các chủ thể cấu thành quan hệ lao động 10

1.1.3 Nội dung của quan hệ lao động 12

1.2 Môi trường vận hành các quan hệ lao động 13

1.2.1 Các yếu tố thuộc môi trường bên ngoài

..... 13

1.2.2 Các yếu tố thuộc về doanh nghiệp 15

1.3 Một số biểu hiện cụ thể của quan hệ lao động 19

1.3.1	Hợp đồng lao động cá nhân.....	19
1.3.2	Thương lượng và thỏa ước lao động tập thể	19
1.3.3	Mâu thuẫn trong quan hệ lao động	20
1.3.4.	Các hình thức và cách giải quyết tranh chấp trong quan hệ lao động	20
1.4	Các mô hình hệ thống về quan hệ lao động.....	24
1.4.1	Sơ lược về lý thuyết hệ thống	24
1.4.2	Mô hình cổ điển của Dunlop	25
1.4.3.	Mô hình lựa chọn chiến lược của Kochan	26
1.4.4	Mô hình tác động tương hỗ của André Petit.....	27
1.4.5	Một số nhận xét về ba mô hình trên	29
1.5	Đặc điểm về quan hệ lao động ở một số nước trên thế giới và những bài học kinh nghiệm rút ra cho Việt Nam	30
1.5.1	Đặc điểm trong quan hệ lao động ở Mỹ	31
1.5.2	Đặc điểm trong quan hệ lao động ở một số nước châu Âu phát triển	31
1.5.3	Đặc điểm trong quan hệ lao động ở một số nước Đông Bắc Á phát triển	32
1.5.4.	Đặc điểm trong quan hệ lao động ở một số nước Đông Nam Á	33
1.5.5	Đặc điểm trong quan hệ lao động ở một số nước có mô hình chuyển đổi từ kinh tế kế hoạch hóa tập trung sang kinh tế thị trường	34
1.5.6	Một số bài học kinh nghiệm cho Việt Nam	35

Kết luận chương 1	38
Chương 2 Thực trạng về quan hệ lao động tại các doanh nghiệp ngoài quốc doanh và doanh nghiệp có vốn đầu tư nước ngoài ở Việt Nam trong thời kỳ chuyển đổi kinh tế	39
2.1 Tác động của chuyển đổi kinh tế tới lao động, việc làm và quan hệ lao động	
ở Việt Nam	39
2.1.1 Sơ lược về mô hình và các điểm mốc quan trọng trong quá trình	
chuyển đổi nền kinh tế	39
2.1.2 Tác động của chuyển đổi kinh tế tới lao động, việc làm và quan hệ lao động qua các giai đoạn trong quá trình chuyển đổi ...	41
2.1.3 Hệ thống luật pháp về lao động – cơ sở pháp lý điều chỉnh các quan hệ lao động tại Việt Nam	49
2.2 Vai trò của các doanh nghiệp ngoài quốc doanh và doanh nghiệp có vốn đầu tư nước ngoài trong nền kinh tế chuyển đổi	51
2.2.1 Vai trò của các doanh nghiệp ngoài quốc doanh	52
2.2.2 Vai trò của các doanh nghiệp có vốn đầu tư nước ngoài	55
2.3 Thực trạng quan hệ lao động trong các doanh nghiệp ngoài quốc doanh	
và doanh nghiệp có vốn đầu tư nước ngoài ở Việt Nam thời gian qua	57
2.3.1 Mô hình và các phần tử cấu thành hệ thống quan hệ lao động ở	

Việt Nam	57
2.3.2 So sánh đặc trưng về của quan hệ lao động trong các loại hình doanh nghiệp ở Việt Nam hiện nay	62
2.3.3 Thực trạng quan hệ lao động trong các doanh nghiệp ngoài quốc doanh và doanh nghiệp có vốn đầu tư nước ngoài ở Việt Nam thời gian qua	66
2.4 Phân tích các yếu tố ảnh hưởng trực tiếp tới quan hệ lao động ở Việt Nam trong thời gian qua	82
2.4.1 Môi trường pháp lý liên quan đến quan hệ lao động	82
2.4.2 Công tác quản lý nhà nước về lao động	88
2.4.3 Vấn đề khác biệt văn hóa trong các doanh nghiệp đầu tư nước ngoài	92
2.4.4 Nhận thức về pháp luật lao động và chính sách quản trị nhân sự của người sử dụng lao động	96
2.4.5 Trình độ, tác phong và ý thức của người lao động	105
2.4.6 Vai trò của tổ chức công đoàn cơ sở	109
2.5 Mô hình các nhân tố ảnh hưởng đến sự thỏa mãn của người lao động trong quan hệ với người sử dụng lao động	114
Kết luận chương 2.....	117

Chương 3 Một số giải pháp hoàn thiện quan hệ lao động trong các doanh nghiệp ngoài quốc doanh và doanh nghiệp có vốn đầu tư nước ngoài ở Việt Nam118

3.1 Tác động của xu hướng hội nhập kinh tế quốc tế và chủ trương, chính sách

nhà nước đến quan hệ lao động ở Việt Nam trong thời gian tới 118

3.1.1 Chủ trương đổi mới và sắp xếp doanh nghiệp nhà nước 118

3.1.2 Xu thế mở cửa và hội nhập kinh tế quốc tế119

3.1.3 Xu hướng cải tiến công nghệ sản xuất và phương thức quản lý121

3.2 Một số giải pháp lành mạnh hóa quan hệ lao động trong các doanh nghiệp

ngoài quốc doanh và doanh nghiệp có vốn đầu tư nước ngoài ở Việt Nam 123

3.2.1 Nhóm giải pháp ở tầm vĩ mô 123

3.2.2 Nhóm giải pháp về phía tổ chức công đoàn 134

3.2.3 Nhóm giải pháp về phía doanh nghiệp 139

3.3 Một số kiến nghị 151

3.3.1 Ban hành quy chế dân chủ trong các tổ chức ngoài quốc doanh 151

3.3.2 Khuyến khích hoạt động của các công ty kiểm định lao động tại

Việt Nam 152

3.3.3 Tái quy định khoản đóng góp 2% quỹ lương cho kinh phí hoạt động

công đoàn ở các doanh nghiệp đầu tư nước ngoài..... 152

3.3.4 Nghiên cứu để quy định sử dụng bản tổng kết xã hội hàng năm trong	
quản lý lao động ở các doanh nghiệp.....	153
Kết luận chương 3.....	154
Kết luận	155
Danh mục các công trình khoa học của tác giả đã công bố	157
Tài liệu tham khảo	158
Phụ lục	

DANH MỤC CÁC BẢNG

Trang

Bảng 1.1 Các giai đoạn nêu và giải quyết khiếu nại cá nhân theo thủ tục nội bộ ...	21
Bảng 1.2 Chiến lược về quan hệ lao động và các chính sách tương ứng	27
Bảng 1.3 So sánh quốc tế về tỷ lệ đoàn viên công đoàn/tổng số người lao động ..	31
Bảng 2.1 Số cơ sở sản xuất công nghiệp phân theo khu vực thành phần kinh tế	42
Bảng 2.2 Tốc độ tăng và cơ cấu GDP theo thành phần kinh tế 1991-1995	44
Bảng 2.3 Lao động bình quân trong khu vực nhà nước thời kỳ 86-95	45
Bảng 2.4 Cơ cấu GDP phân theo thành phần kinh tế thời kỳ 1994-2002.....	45
Bảng 2.5 Cơ cấu GDP phân theo ngành kinh tế thời kỳ 2001 -2003.....	46
Bảng 2.6 Số người đủ 15 tuổi trở lên có việc làm thường xuyên phân theo thành phần kinh tế thời kỳ 1996-2002	47
Bảng 2.7 Số lao động làm việc trong khu vực doanh nghiệp phân theo thành phần kinh tế thời kỳ 2001-2003	53
Bảng 2.8 Tỷ trọng một số chỉ tiêu cơ bản của doanh nghiệp phân theo khu vực thành phần kinh tế thời kỳ 2001 - 2003	53
Bảng 2.9 Khác biệt trong một số nội dung cụ thể của QHLD giữa các loại hình doanh nghiệp	65
Bảng 2.10 Một vài số liệu về tình hình ký kết HĐLĐ (số liệu điều tra NLĐ).....	67
Bảng 2.11 Tình hình thực hiện việc giao kết hợp đồng lao động ở các doanh nghiệp trên địa bàn TP.HCM (kết quả điều tra doanh nghiệp).....	67
Bảng 2.12 Tình hình ký kết thoả ước lao động tập thể ở các doanh nghiệp trên địa bàn TP.HCM	69
Bảng 2.13 Những nội dung thường gặp khó khăn khi thương lượng để ký thoả ước lao động tập thể	70
Bảng 2.14 Số vụ đình công ở Việt Nam qua các năm.....	73
Bảng 2.15 Số vụ đình công ở một số tỉnh thành phố trọng điểm 1996-2003	75
Bảng 2.16 Một số cuộc đình công trên thế giới trong mấy năm gần đây	78
Bảng 2.17 Một số cuộc đình công ở miền Đông Nam bộ trong mấy năm gần đây	79

Bảng 2.18 Một số đề xuất của DN về sửa đổi và áp dụng BLLĐ	87
Bảng 2.19 Trình độ của thanh tra viên	91
Bảng 2.20 Ý kiến doanh nghiệp về tầm quan trọng của thanh tra lao động	92
Bảng 2.21 Mức độ hiểu biết pháp luật lao động của chủ doanh nghiệp	97
Bảng 2.22 Ý kiến về trách nhiệm của DN đối với NLĐ	101
Bảng 2.23 Ý kiến về trách nhiệm của NLĐ đối với DN	101
Bảng 2.24 Thái độ của NLĐ khi DN vi phạm LLĐ do khách quan	101
Bảng 2.25 So sánh trình độ văn hoá, chuyên môn kỹ thuật của NLĐ.....	105
Bảng 2.26 Mức độ hiểu biết pháp luật lao động của người lao động	108
Bảng 2.27 Vai trò của công đoàn theo đánh giá của chủ DN và NLĐ	110
Bảng 2.28 Trình độ đào tạo nghiệp vụ về hoạt động công đoàn	112
Bảng 2.29 Khó khăn lớn nhất gặp phải trong hoạt động công đoàn	113

DANH MỤC CÁC HÌNH

	<i>Trang</i>
Hình 1.1 Quan hệ lao động, vùng giao nhau của các quan hệ khác	8
Hình 1.2 Các chủ thể trong quan hệ lao động	10
Hình 1.3 Quy trình thương lượng, ký kết, thực hiện thoả ước lao động tập thể và giải quyết các tranh chấp phát sinh	23
Hình 1.4 Mô hình cổ điển của Dunlop.....	25
Hình 1.5 Mô hình lựa chọn chiến lược quan hệ lao động của Kochan.....	26
Hình 1.6 Mô hình tác động qua lại trong hệ thống QHLD của André Petit.....	28
Hình 2.1 Mô hình hệ thống về quan hệ lao động ở Việt Nam.....	62
Hình 2.2 Trình tự giải quyết tranh chấp lao động tập thể theo Bộ luật lao động.....	84
Hình 2.3 Bốn trách nhiệm chính của doanh nghiệp đối với xã hội	87

DANH MỤC CÁC ĐỒ THỊ

	<i>Trang</i>
Đồ thị 2.1: Số vụ đình công phân theo loại hình doanh nghiệp	73
Đồ thị 2.2: Tỷ lệ đình công phân theo loại hình doanh nghiệp	74
Đồ thị 2.3: Mức độ hiểu biết về nội dung BLLĐ của NSDLĐ.....	97
Đồ thị 2.4: Thái độ của NLĐ khi DN vi phạm LLĐ do khách quan	102

BẢNG CHỮ VIẾT TẮT

BHXH	: Bảo hiểm xã hội
CĐCS	: Công đoàn cơ sở
DN	: Doanh nghiệp
DNĐTNN	: DN đầu tư nước ngoài
DNNN	: Doanh nghiệp Nhà nước
DNNQD	: Doanh nghiệp ngoài quốc doanh
FDI	: Đầu tư trực tiếp nước ngoài
GDP	: Tổng sản phẩm quốc nội
HĐLĐ	: Hợp đồng lao động
ILO	: Tổ chức lao động quốc tế
KCX-KCN	: Khu chế xuất -khu công nghiệp
LD -TB -XH	: Lao động - Thương binh - Xã hội
LĐLĐ	: Liên đoàn Lao động
NLĐ	: Người lao động
NSDLĐ	: Người sử dụng lao động
QHLĐ	: Quan hệ lao động
SXKD	: Sản xuất kinh doanh
TNHH-TM-DV	: Trách nhiệm hữu hạn-Thương mại -Dịch vụ
TP.HCM	: Thành phố Hồ Chí Minh
TUĐTT	: Thỏa ước lao động tập thể
VCCI	: Phòng thương mại và công nghiệp Việt Nam

DANH MỤC CÁC PHỤ LỤC

Phụ lục 1: Các công ước và khuyến nghị quốc tế liên quan đến quan hệ lao động.

Phụ lục 2 : Mô tả và phân loại mẫu điều tra.

Phụ lục 3: Phiếu điều tra về quan hệ lao động dành cho người lao động.

Phụ lục 4: Phiếu điều tra về quan hệ lao động dành cho đại diện doanh nghiệp.

Phụ lục 5: Phiếu điều tra về quan hệ lao động dành cho cán bộ công đoàn cơ sở

Phụ lục 6: Phiếu khảo sát mức độ thỏa mãn của NLD trong quan hệ với NSDLĐ

Phụ lục 7: Danh sách các đơn vị tham gia trả lời phiếu điều tra về quan hệ lao động

Phụ lục 8: Pou Yuen – bền vững và phát triển nhờ quan hệ lao động lành mạnh

Phụ lục 9: Huê Phong – hai cuộc đình công trong vòng hai tháng

Phụ lục 10: Mô hình kinh tế lượng

Phụ lục 11: Phiếu xin ý kiến chuyên gia

Phụ lục 12: Kết quả đánh giá các giải pháp theo phương pháp chuyên gia

Phụ lục 13: Danh sách các chuyên gia tham gia trả lời phiếu câu hỏi

Phụ lục 14: Các ý kiến bổ sung của chuyên gia